ואימא הר הבית דאסור במנעל לילפא ממנעל אבל (א)(ב"ה) דשרי במנעל אדיליף ממנעל ולהיתר ניליף מקפנדריא ולאסור אלא אמר (ב)רבא כי ביתו מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ומנעל לא קפיד איניש אף ב"ה (ג)קפנדריא הוא דאסור (ד)רקיקה ומנעל שרי: כל חותמי ברכות שבמקדש וכו': כל כך למה (ה)לפי שאין עונין אמן במקדש (ו)ומנין שאין עונין אמן במקדש שנאמר (ז)[1]קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם ואומר [1]ויברכו (את) שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה יכול כל הברכות כולן תהא להן תהלה אחת ת"ל ומרומם על כל ברכה ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה: התקינו שיהא אדם שואל בשלום חברו וכו': (ח)מאי ואומר וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קאמר ת"ש [2]ה' עמך גבור החיל וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון ת"ש [3]אל תבוז כי זקנה אמך ואומר [4]עת לעשות לה' הפרו תורתך אמר רבא האי קרא (ט)מרישיה לסיפיה מדריש מסיפיה לרישיה מדריש מרישיה לסיפיה מדריש עת לעשות לה' מאי טעם משום הפרו תורתך מסיפיה לרישיה מדריש הפרו תורתך מ"ט משום עת לעשות לה' (י)תניא הלל הזקן אומר בשעת המכניסין פזר בשעת המפזרים כנס ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו פזר שנאמר [5]יש מפזר ונוסף עוד ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס שנא' עת לעשות לה' הפרו תורתך דרש בר קפרא זלת (כ)קבוץ קנה מינה באתר דלית גבר תמן הוי גבר אמר אביי ש"מ (ל)באתר דאית גבר תמן לא תהוי גבר פשיטא לא נצרכה אלא בששניהם שוין דרש בר קפרא איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה [6]בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך אמר רבא אפילו לדבר עבירה(מ) (נ)דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה מה היא אמר רב חסדא מחטא דתלמיותא: תניא ר' אומר לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנא' [7]איש רעים להתרועע תניא ר' אומר (ס)אל ימנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו שאלמלי לא מינה פוטיפר את יוסף אפטרופוס בתוך ביתו לא בא לאותו דבר תניא (ע)ר' אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך (פ)שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין אמר חזקיה בריה דר' פרנך אמר רבי יוחנן למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות לומר לך כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף נצרך לכהן על ידי אשתו שנאמר [8]ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה [9]איש איש כי תשטה אשתו וכתיב [10]והביא האיש את אשתו וגו' ולא עוד אלא סוף שנצרך להן שנאמר ואיש את קדשיו לו יהיו אמר רב נחמן בר יצחק ואם נתנן סוף מתעשר שנאמר [8]איש אשר יתן לכהן לו יהיה לו יהיה ממון הרבה א"ר הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנאמר [11]והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך ר' שמואל בר נחמני אמר פרנסתו מעופפת לו כצפור שנאמר וכסף תועפות לך א"ר טבי א"ר יאשיה כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה שנאמר [12]התרפית ביום צרה צר כחכה א"ר אמי בר מתנה אמר שמואל ואפילו מצוה אחת שנאמר התרפית מכל מקום אמר רב ספרא ר' אבהו הוה משתעי כשירד חנינא בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ שגרו אחריו שני ת"ח רבי יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל כיון שראה אותם אמר להם למה באתם אמרו ליה ללמוד תורה באנו הכריז [עליהם] אנשים הללו גדולי הדור הם ואבותיהם שמשו בבית המקדש כאותה ששנינו (צ)זכריה בן קבוטל אומר הרבה פעמים קריתי לפניו בספר דניאל התחיל הוא מטמא והם מטהרים הוא אוסר והם מתירים הכריז [עליהם] אנשים הללו של שוא הם של תהו הם אמרו לו כבר בנית ואי אתה יכול לסתור כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ אמר להם מפני מה אני מטמא ואתם מטהרים אני אוסר ואתם מתירים אמרו לו מפני שאתה (ק)מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל אמר להם והלא עקיבא בן יוסף היה מעבר שנים וקובע חדשים בחו"ל אמרו לו הנח רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל א"ל אף אני לא הנחתי כמותי בא"י אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים בעלי קרנים והם שגרונו אצלך וכן אמרו לנו לכו ואמרו לו בשמנו אם שומע מוטב ואם לאו יהא בנדוי ואמרו

ואימא הר הבית דאסור במנעל. ילפינן רקיקה מיניה לאיסורא בקל וחומר אבל בית הכנסת דשרי במנעל לא נילף רקיקה להתירה דרקיקה מאיסא אלא ילפינן מקפנדריא לאיסורא: **ויברכו שם כבודך.** בשכמל"ו עונים והמברך אומר ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. מפרש בתוספתא(ו) שתקנו מן העולם ועד העולם להודיע שאין העוה"ז לפני העוה"ב כלום אלא כפרוזדור לפני הטרקלין כלומר הנהיגו ברכותיו בעוה"ז כדי להיות רגילים לעוה"ב שכולו ארוך: **תהלה אחת.** שיענו פעם אחת בשכמל"ו: על כל הברכות בסוף ברכה אחרונה: **וכי תימא בועז מדעתיה עבד.** ולא גמרינן מיניה: **תא שמע.** דגמרינן ממלאך שאמר לגדעון: **וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון.** כלומר לא שאל בשלומו ולא ברכו אלא בשליחות קאמר מאת המקום לבשרו שהשכינה עמו ולא גמרינן מיניה: **תא שמע אל תבוז כי זקנה אמך.** אל תבוז את בועז לאמר מדעתו עשה אלא למוד מזקני ישראל כי יש לו על מי שיסמוך שנאמר עת לעשות לה': **מסיפיה לרישיה כו'.** אם באת לדרשו למקרא זה יש לך לדרשו יפה בין כתיבתו בין נהפוך: **מרישיה לסיפיה עת לעשות לה' משום הפרו.** עתים הם לה' לעשות משפט פורעניות בעוברי רצונו משום דהפרו תורתך: **מסיפיה לרישיה.** הפרו תורתו עושי רצונו כגון אליהו בהר הכרמל (מלכים א יח) שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות משום דעת לעשות סייג וגדר בישראל לשמו של הקדוש ברוך הוא: **בשעת המכניסים.** שאין חכמי הדור מרבילים תורה לתלמידים: **פזר.** אתה לשנות לתלמידים: **בשעת המפזרים.** שהגדולים שבדור מרבילים תורה: **כנס.** אתה ולא תטול שררה עליהם דלאף זו לכבוד שמים היא לאחוז במדת הענוה וכתיב עת לעשות לה' הפרו תורתך: **ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס.** ולא תטיל דברי תורה לבזיון: **הפרו תורתך.** מלפזרה בשעה שהכנוס לשם שמים: הכי גרסינן **ולא קבוץ קנה מינה.** אם ראית פרקמטיא בזול קבוץ וקנה מינה ולסוף שסופה להתיקר: **פשיטא.** הא דאביי למה לי פשיטא שלא יורה אדם הלכה בפני רבו למה ליה לאביי למשמע מכללא: **בששניהן שוין.** אם באת במקום תלמיד חכם ואינך גדול ממנו אל תטול עטרה לדרוש במקומו: **בכל דרכיך.** אפילו לעבור עבירה: **דעהו.** תן לב אם צורך מצוה הוא כגון אליהו בהר הכרמל עבור עליה: **מחטא דתלמיותא.** ברושד"ר שלגבוי"ש שהתפירות עשויות שורות שורות כתלמי מענה: **להתרועע.** להתרוצץ: **אפוטרופוס.** מכניס ומוציא נכסיו: **כל שיש לו תרומות ומעשרות ואינו נותנן לכהן סוף שנצרך לו על ידי אשתו.** שנעשית סוטה: ה"ג **ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה איש איש כי תשטה אשתו וכתיב והביא האיש את אשתו: איש את קדשיו לו יהיו.** שמעכב קדשיו אצלו ואינו נותנן לכהנים וללוים: **סוף שנצרך לכהן.** שנעשה עני וצריך לכך ליטול מעשר עני: **לו יהיו.** לעצמו יצטרכו: **המשתף שם שמים בצערו.** שמברך על הרעה דיין האמת. אי נמי שמבקש רחמים מלפניו: **בצריך.** בצרתך: **תועפות.** לשון כפילה כדמתרגמינן וכפלת ותעיף (שמות כו): **התרפית.** מדברי תורה ביום צרה צר כחכה: **ואפילו מצוה אחת.** אם נתרפה ממנה כשבאה לידו ולא חש להתעסק בה צר כחו: **התרפית מכל מקום.** אף במצוה אחת משמע: **מעבר שנים וכו'.** ותנן אין מעברין את השנים אלא ביהודה דכתיב לשכנו תדרשו(פ) כל דרישות שאתה דורש לא יהו אלא בשכנו של מקום בפ"ק דסנהדרין (דף יא:): **שגרו אחריו.** למחות בידו: **כבר בנים.** שהגדלת שמנו לומר גדולי הדור הם: **והלא עקיבא בן יוסף עשה כן.** דתנן ביבמות א"ר עקיבא כשירדתי לנהרדעא לעבר שנים בפרק בתרא האשה שהלך בעלה וצרתה (דף קכב.): **ואמרו**

מסורת הש"ס

א) [ל"ל בית הכנסת], ב) [בדפוסי הגי' לב], ג) תמורה כח: סוטה מ:, ד) [מכות כג:], ה) [לעיל ס. סנהדרין ע.], ו) [תוספתא פ"ו ה"ל], ז) [פי' גירסת הערוך בערך זל קפוץ], ח) [עי' תוספות סוטה כב: ד"ה כשוין וכו' ארימת פירושי בקונים דהכא], ט) [אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בגנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי הך הוא הנוסח בע"י], י) קדושין פב: ע"ש, כ) [סוטה ב.], ל) [נזיר ב.], מ) יומא יח., נ) [ברכות פ"ו הכ"ו], ס) [דברים יב].

לעזי רש"י

ברושד"ר שלגבוי"ש
[ברושדי"ר של גנבוי"ש].
רקמה.

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו ניסים

עת לעשות לה' הפרו תורתך. פירשו טעמו בגמרא דבני מערבא ר' יוסי אומר אם נתישנו דברי תורה בפיך אל תבוז להם מאי טעמא (משלי כג) ואל תבוז כי זקנה אמך אמר ר' זעירא אם נדוקנה אומתך עמוד וגדרה כשם שעשה אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים מה טעם (ש"א א) ועלה האיש ההוא מעירו:

רבינו חננאל

עליה ולילף מר מקפנדריא מה קפונדריא בכנסת אסור, אף (נעל) [רקיקה] בכנסת אסור. ופריק כי תנא, מה תנא יליף לה מנעל הכי אנא יליפנא מנעל, דתניא לא יכנס בהר הבית במקל שבידו ובמנעלו שברגלו ובמעות צרורין לו (ו) בסדינו [ו] בבגדו ובאפונדתו מופשלת לאחוריו ולא יעשנו קפונדריא, ורקיקה מקל וחומר, והלא דברים קל וחומר ומה מנעל שאין בו דרך בזיון אמר תורה של נעלך מעל רגלך, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן. ר' יוסי בר' יהודה אומר כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, והלא דברים קל וחומר ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם כך, רקיקה שהיא מאוסה לפני בשר ודם, על אחת כמה וכמה לפני מלך המלכים שהיא מאוסה. ומקשינן ואיסור בהר הבית דאסיר מנעל ונילף רקיקה ממנעל לאיסורא, בית הכנסת דמנעל שרי ונילף רקיקה מקפונדריא, מה קפונדריא בכנסת נמי אסירא אף רקיקה בכנסת אסירא, ומשנינן אילא רבא דישרי רקיקה בכנסת אמר לך כי ביתו, מה ביתו קפונדריא קפיד, אמנעל וארקיקה לא קפיד, אף בית הכנסת אקפנדריא הוא דאסיר אבל מנעל ורקיקה שרי. וקי"ל כרבא דמנעל ורקיקה בבהכ"נ לא אסירי, ואי רקיקה כי איסטלין אסור. פירו' כל חותם הברכות שהיו במקדש היו [אומרים] מן העולם, משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהו אומרין מן העולם ועד העולם. ירושלמי תני לא היו עונין במקדש ומה היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. תנו רבנן ... [הלל הזקן אומר בשעת המכניסין פזר בשעת המפוזרים כנס ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו, פזר שנאמר יש מפזר] ונוסף עוד. דריש בר קפרא באתר דלית גבר תמן הוי גבר. אמר אביי שמע מינה באתר גבר תמן, לא תיהוי גבר, פשיטא, לא צריכה בש[שניהם שוו]ין אם הן שני תלמידי חכמים שוין בחכמה וביראה אין רשאי לאחד ליכנס בגבול חבירו ולחלוק עליו. וכל שכן פחות ממנו. בכל דרכיך דעהו. אמר רבא אפילו לדבר עבירה, פירוש אפילו המתכוון לעשות עבירה, כיון שמשים בדעתו שהקב"ה יודע מעשיו נמנע, והיינו דכתיב והוא יישר אורחותיך. תניא ר' אומר אל ימנה אדם אפטרופא בביתו, שמא ינהג אשתו לדבר עבירה, וראיה לדבר אשתו של פוטיפר. תניא אמר ר' למה נסמכה פרשת שוטה לפרשת נזיר, לומר לך כל הרואה שוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, ומשמיה דר' יוחנן אמרו למה נסמכה פרשת שוטה לפרשת

רבינו חננאל (המשך)

תרומה ומעשר לכהן, לומר לך שכל הנמנע ואינו נותן תרומה ומעשר לכהן, לסוף שצריך לו על ידי אשתו, שני' והביא האיש את אשתו אל הכהן, ולא עוד אלא שנצרך לו על ידי ממון שני' ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה. אמר רבא ואם נותן לו מתברך שני' לו יהיה, [לו יהיה] ממון הרבה. כל המשתף שם שמים בצערו, ונותן צדקה מרוחק, כופלין פרנסתו שני' והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך. פירוש תועפות כפלים כדמתרגם וכפלת ותיעוף. משום שהזכיר, בעת [הם]כנסין פזר אמר, ר' אבהו משתעי כשירד חנניה בן אחי ר' יהושע לגולה, פירוש גולה פום בדיתא, כדתנן עד שרואה את כל הגולה לפניו כמדורת האש, ואמרינן בגמ' מאי גולה פום בדיתא. היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ, שיגרו אחריו ר' יוסי בן כיפר ובן בנו של זכריה בן קבוטל. אמר להם למה באתם, אמרו לו ללמוד תורה ממך, היה מכריז עליהם אנשים הללו חכמים גדולים בני אבות ששימשו בעזרה, כדתנן זכריה בן קבוטל אומר פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל, התחילו הוא מטהר והן מטמאין הוא מטמא והן מטהרין, היה מכריז עליהם אנשים הללו אנשים של תוהו הם. אמרו לו כבר בניתה והיעדתה להם שהם חכמים גדולים אינך יכול לסתור ולהפחותם, שלח אליהם מפני מה אתם עושין כך. אמרו לו מפני מה אתה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ. אמר להם והלא ר' עקיבה בן יוסף עיבר שנים וקבע חדשים, פירוש, מרחשון וכסליו פעמים שלמים פעמים כסדרן פעמים חסרים, אמרו לו הנח לר' עקיבה שלא היניח בארץ ישראל כמותו. ירד אמר להם אף אני [לא] הנחתי כמותי וירדתי, אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תישים, כלומר נעשו חכמים גדולים, וכך אמרו לנו, אמרו לו משמנו אם חוזר בו מוטב, ואם לא יהא בנידוי.

עין משפט
נר מצוה

פח א מיי' פ"ז מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קנא סעיף ה:
פט ב מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ו וסי' ל סעיף יג:
צ ג מיי' פ"ד מהלכות תעניות הלכה טו:
צא ד מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הלכה טו סמג לאוין קטו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף טז:
ה [מיי' פ"ז מהל' קדוש החדש הל' ח ופי"א הל' א]:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה: נחמיה ט ה
2. וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל: שופטים ו יב
3. שְׁמַע לְאָבִיךָ זֶה יְלָדֶךָ וְאַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ: משלי כג כב
4. עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: תהלים קיט קכו
5. יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד וְחוֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ לְמַחְסוֹר: משלי יא כד
6. בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ: משלי ג ו
7. אִישׁ רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח: משלי יח כד
8. וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: במדבר ה י
9. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל: במדבר ה יב
10. וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הוּא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן: במדבר ה טו
11. וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֶיךָ וְכֶסֶף תּוֹעָפוֹת לָךְ: איוב כב כה
12. הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה: משלי כד י